

УДК – 331.45

Сучасний стан охорони праці та її фінансування.

Ронська О. Г.,

аспірант кафедри аудиту, ревізії та контролінгу

Пушкар М.С.,

д.е.н., проф., завідувач кафедри аудиту, ревізії та контролінгу

Тернопільський Національний економічний університет.

Розглянуто суть охорони праці в сучасних умовах. Досліджено сучасний стан фінансування заходів з охорони праці на підприємствах України та дано деякі рекомендації щодо його покращення.

Ключові слова: охорона праці, джерела фінансування, витрати на охорону праці.

Рассмотрена суть охраны труда в современных условиях. Исследовано современное состояние финансирования мероприятий по охране труда на предприятиях Украины и даны некоторые рекомендации относительно его улучшения.

Ключевые слова: охрана труда, источник финансирования, затраты на охрану труда.

Essence of labour protection is considered in modern terms. Investigational the modern state of financing of measures on a labour on the enterprises of Ukraine protection and some recommendations are given in relation to his improvement.

Keywords: a labour, sourcing, expense, protection is on a labour protection.

Постановка проблеми. Проблема створення безпечних і нешкідливих умов праці була і залишається однією з головних, тому що від її вирішення залежить не тільки успішна робота підприємства чи галузі, але і збереження здоров'я та підтримка працездатності працівників на протязі трудового життя. Загальновідомо, що економічне зростання автоматично ще не веде до збалансованого економічного і соціального розвитку. Зміни, що відбуваються у структурі зайнятості й попиту на робочу силу, як і до становища працівника на робочому місці, умов його праці, ставлять підвищені вимоги до безпеки праці. Особливо потерпають від цього ті групи працюючих, що вже перебувають у невідгідному становищі: жінки, працівники похилого віку і некваліфіковані працівники. Ні система освіти і підготовки, ні механізм регулювання ринку праці, ні навіть соціальні кошти не становлять ефективного способу допомоги працюючим при зіткненні їх з цими проблемами. Незадовільний стан умов і охорони праці, на нашу думку, в основному обумовлено низьким рівнем фінансування заходів з охорони праці.

Аналіз останніх джерел і публікацій. Треба відмітити, що дослідженнями з різних аспектів зазначеної проблематики займалися і займаються такі вчені, як: М.П. Гандзюк, Є.П. Желібо, М.О. Халімовський. С.

В Попов, Л. В. Дементій, Г. Л. Юсіна, та ін. [1]. Проте, дані питання були та залишаються завжди актуальними, адже ці питання стосуються здоров'я людей.

Мета статті. Зазначимо, що як і в кожній галузі, так і в галузі охорони праці усі положення залишаються декларативними, якщо вони не забезпечені фінансуванням. Саме тому, нашою метою є показати сучасний стан фінансування даної галузі в Україні та дати рекомендації для її подальшого успішного розвитку.

Виклад основного матеріалу. Дія негативних факторів виробничого середовища може призвести до виробничої травми, професійного чи виробничо обумовленого захворювання. Виробничий травматизм і захворювання спричиняють величезні, непоправні суспільні витрати, негативно впливають на економіку країни, рівень життя народів.

Коли люди гинуть на війні або вмирають від невиліковних хвороб з цим злом важко примиритись. Але коли у мирний час у звичайній повсякденній праці люди отримують каліцтва, від яких стають інвалідами або вмирають, якщо це трапляється з сотнями, тисячами людей переважно середнього віку, то подібне явище просто не вкладається в свідомість. Людство впоралося з багатьма захворюваннями, але дотепер не навчилося надійно захищати людину, її життя, здоров'я в процесі повсякденної праці

Виробничий травматизм, як наслідок аварій та нещасних випадків давно став актуальною проблемою у всіх країнах світу. В звязку з виробничою діяльністю щороку у світі помирає понад 2,0 млн. осіб. Хоча така кількість потерпілих і вражає своєю масштабністю, проте вона не розкриває всієї повноти проблеми. До цього слід додати, що 160 млн. осіб в усьому світі страждають від захворювань, повязаних з трудовою діяльністю. У кожному третьому випадку хвороба призводить до втрати працездатності на 4 і більше робочих дні. Загальна кількість нещасних випадків на виробництві в усьому світі оцінюється в 270 мільйонів випадків щорічно [3,с.4-15]. За даними Міжнародної організації праці, кожні три хвилини внаслідок нещасного випадку або професійного захворювання у світі гине один робітник, а кожную секунду четверо працюючих отримують травму. На жаль, в Україні рівень травматизму в 10 разів вищий ніж в економічно розвинених країнах світу. За даними Держгірпромнагляду, в 2009 році на робочих місцях травмовано 18192 людини, в тому числі смертельно – 1176 осіб. Протягом даного періоду, Федерація профспілок України, в результаті вибіркової перевірки, виявила 683 випадки травм на виробництві були віднесені до побутових, а за 394 випадками травм на виробництві взагалі розслідування проведене не було. Окрім того було виявлено 6 фактів укриття загибелі людей на виробництві. А отже, на думку Федерації профспілок України, в Україні відбувається укриття дійсного стану виробничого травматизму. Тому є всі підстави вважати, що на виробництві кожного року травмується більше 1 млн. людей, а за даними офіційної статистики – 18 тис. потерпілих, тобто з 50-60 нещасних випадків реєструється тільки один.

Аналіз нещасних випадків на виробництвах України є одним з основних і необхідних шляхів розробки механізмів профілактики та запобігання травматизму. Адже нещасний випадок на виробництві, особливо летальний, слід розглядати як сигнал про незадовільний стан профілактичної роботи щодо запобігання травматизму. Аналіз травмування за 2006-2010 рр. показує, що найчастіше смертельно травмуються працівники 10 груп професій: гірничий робітник очисного вибою (ГРОВ) (11,9%), водій (10,9%), будівельник (9,9%), працівник керівного складу (7,5%), підсобний робітник (5,1%), охоронник (4,1%), машиніст (3,4%), трактористи та електромонтери (по 3,2%) [6]. На ці групи професій припадає майже 65% всіх смертельних нещасних випадків (таблиця 1).

Таблиця 1.

Розподіл потерпілих за професіями в 2006-2010 рр.

Група професій	Питома вага загиблих по роках, %					
	2006	2007	2008	2009	2010	Середнє значення
ГРОВ	14,8	11,4	10,2	9,6	15,8	11,9
Водій	11,3	11,6	10,7	9,7	11,3	10,9
Будівельник	6,4	11,8	9,9	12,0	7,3	9,9
Слюсар	7,7	7,9	10,0	9,46	8,9	8,8
Керівник	9,6	6,3	6,1	8,3	8,3	7,5
Підсобний робітник	3,9	4,7	7,5	4,3	4,7	5,1
Охоронник	4,7	3,8	4,5	3,2	4,5	4,1
Машиніст тепловоза	3,0	2,6	3,3	4,0	4,1	3,4
Тракторист	4,7	4,0	2,8	2,5	2,8	3,2
Електромонтер	2,9	3,7	2,1	3,7	3,2	3,2
Інші	31	32,2	32,2	33,2	29,1	32

Аналізуючи дані таблиці 1, бачимо, що є певна група професій працівників, де ризик травмування значно вищий від інших.

На думку іноземних фахівців, які за програмою МОП працювали в Україні, велика кількість нещасних випадків з смертельними наслідками пояснюється п'ятьма основними причинами:

- незадовільною підготовкою працівників і роботодавців з охорони праці;
- недостатнім забезпеченням працюючих засобами індивідуального захисту;
- відсутністю належного контролю за станом безпеки на робочих місцях та виконанням встановлених норм;
- повільним впровадженням засобів та приладів колективної безпеки на підприємствах;

- спрацьованістю засобів виробництва.

Створення безпечних і нешкідливих умов праці на виробництві вимагає значних матеріальних витрат, впровадження знань і рішень, науково-дослідних робіт в галузі охорони праці. Поки поміж тим що ми знаємо про методи і засоби охорони праці, і тим що реалізовано на виробництві, різниця все ще велика.

Правовою основою щодо охорони праці є Конституція України, Закону України "Про охорону праці", "Про охорону здоров'я", "Про пожежну безпеку", "Про забезпечення санітарного та епідеміологічного благополуччя населення, а також Кодекс законів про Працю України.

До прийняття Закону України «Про охорону праці» матеріальне забезпечення потерпілих на виробництві було обмежено виплатами по листках непрацездатності, втраченого заробітку, а також пенсій по інвалідності та у разі втрати годувальника. Закон значно підняв ціну життя людини: додалися виплати одноразової допомоги, а також виплати відшкодування шкоди без урахування одержаних потерпілими пенсій та інших доходів. Зазначенні доповнення збільшили розмір отримуваних потерпілими виплат в сотні разів, що свідчить про національну направленість політики нашої держави [4].

На даний момент, одним із найважливіших нормативно-правових актів про охорону праці є Закон України „Про охорону праці“. Він визначає основні положення щодо реалізації конституційного права громадян на охорону їх життя і здоров'я в процесі трудової діяльності, регулює за участю відповідних державних органів відносини між власником підприємства, установи, організації незалежно від форм власності та видів їх діяльності і працівником з питань безпеки, гігієни праці та виробничого середовища і встановлює єдиний порядок організації охорони праці в Україні.

Відповідно до ст. 19 Закону України «Про охорону праці» фінансування заходів з охорони праці здійснюється підприємствами, незалежно від форми власності, або фізичними особами, які використовують найману працю, за рахунок коштів, що становлять не менше 0,5 відсотка від суми реалізованої продукції. На підприємствах, що утримуються за рахунок бюджету, витрати на охорону праці передбачаються в державних або місцевих бюджетах і становлять не менше 0,2 відсотка від фонду оплати праці.

Суми витрат з охорони праці, що належать до валових витрат юридичної чи фізичної особи, яка відповідно до законодавства використовує найману працю, визначаються згідно з переліком заходів та засобів з охорони праці, затвердженим Кабінетом Міністрів України [2].

Фінансування в сфері охорони праці спрямовується переважно на подолання наслідків небезпечних і шкідливих умов праці, а не на їх попередження та профілактичні заходи. Чому, наприклад, держава не може фінансувати навчання з охорони праці? Адже за підрахунками, збільшення обсягів фінансування навчання і перевірки знань з питань охорони праці за

рахунок місцевих бюджетів на 1 % може призвести до зниження ризику на 0,4%.

Фінансування в сфері охорони праці спрямовується переважно на подолання наслідків небезпечних і шкідливих умов праці, а не на їх попередження та профілактичні заходи. Підтверджується це тим, що в 2001 році було скасовано фонди охорони праці на державному, регіональному та галузевому рівнях та переорієнтовано вкладання коштів до Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві. Відшкодування шкоди, заподіяної працівникові внаслідок ушкодження його здоров'я або у разі смерті працівника, здійснюється Фондом соціального страхування від нещасних випадків відповідно до Закону України "Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності. Фонд соціального страхування забезпечує фінансування заходів, передбачених Національною програмою поліпшення стану безпеки, умов праці та виробничого середовища, навчання та підвищення кваліфікації відповідних спеціалістів з питань охорони праці, організації розроблення та виробництва засобів індивідуального й колективного захисту працівників тощо [5]. Також роботодавець може за рахунок власних коштів здійснювати потерпілим та членам їх сімей додаткові виплати відповідно до колективного чи трудового договору.

Джерелами фінансування заходів щодо поліпшення охорони праці на підприємстві можуть бути:

- власні кошти підприємств;
- кредити;
- бюджетні засоби держави;
- благодійні внески і пожертвування.

Власні кошти підприємства на охорону праці формуються за рахунок чистого прибутку. Роботодавець зобов'язаний забезпечити за свій рахунок придбання, комплектування, видачу та утримання засобів індивідуального захисту відповідно до нормативно-правових актів з охорони праці та колективного договору. У разі передчасного зношення цих засобів не з вини працівника роботодавець зобов'язаний замінити їх за свій рахунок. У разі придбання працівником спецодягу, інших засобів індивідуального захисту, мийних та знешкочувальних засобів за свої кошти роботодавець зобов'язаний компенсувати всі витрати на умовах, передбачених колективним договором. Згідно з колективним договором роботодавець може додатково, понад встановлені норми, видавати працівникові певні засоби індивідуального захисту, якщо фактичні умови праці цього працівника вимагають їх застосування. Віднесення витрат до валових витрат виробництва регламентується актами законодавства. Рішення про використання частини прибутку для поліпшення умов і безпеки праці приймає власник або ж менеджер підприємства. Кредити як джерело фінансування заходів щодо поліпшення охорони праці використовується за

умови економічного обґрунтування їх доцільності з урахуванням терміну погашення, плата за кредит і очікуваний ефект.

Бюджетні кошти держави у вигляді пільгових кредитів, пільг по оподаткуванню і прямих субсидій для покращення стану охорони праці надаються і використовуються відповідно до нормативних документів держави.

Висновки. Існуюча нині система управління охороною праці багато в чому вичерпала себе і не дає бажаного результату. Про це свідчить рівень виробничого травматизму на підприємствах України, який хоча і поступово зменшується, але є неприпустимим для європейської держави.

Незадовільний стан умов і охорони праці обумовлено низьким рівнем фінансування заходів з охорони праці, недосконалістю та неефективністю управління охороною праці; слабким впровадженням економічних методів управління охороною праці; низькою якістю планування та договірного регулювання охорони праці; недосконалим механізмом використання та адаптування до умов України міжнародного досвіду з управління охороною праці.

На даний час, формування коштів на фінансування охорони праці (особливо бюджетне) залишається проблемою як у регіонах, так і в Україні в цілому. Наша держава за станом охорони праці посідає у світі 90–92 місце.

Незадовільне фінансування та нехтування таким фактором, як охорона праці, призводить до швидкого погіршення в цілому стану виробництва, відтоку значної частини продуктивних сил в інші галузі, дисбалансу та нестабільності економіки.

Систему контролю за витрачанням коштів, виділених на охорону праці на рівні підприємства, слід удосконалити таким чином, щоб забезпечити їх спрямування за цільовим призначенням. Суми, витрачені на ліквідацію наслідків несприятливих умов праці, значно перевищують витрати на поліпшення стану охорони праці. Економічне стимулювання охорони праці не знайшло необхідного розвитку

Таким чином, без змін у підходах до фінансування охорони праці на всіх рівнях при бюджетуванні витрат забезпечення дії самого Закону „Про охорону праці” буде декларативним ще протягом довгого часу.

Література:

1. Дементій Л. В., Юсіна Г. І., Чижиков Г. І. Охорона праці в галузі / Л. Дементій, Г. Юсіна, Г. Чижиков // Краматорськ.-2006., с.293.
2. Закон України «Про охорону праці» № 2910 – VI.
3. Рекомендації щодо впровадження заходів з профілактики виробничого травматизму // Охорона праці – 2010. - №12. – с. 4-15.
4. Сивко В. Й. Правові та організаційні основи охорони праці в Україні // Кондор.- 2003., с.140.
5. Статистичні дані Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до докум.: <http://www.social.org.ua>
6. Відомості про стан виробничого травматизму. [Електронний ресурс]. - www.dpor.kiev.ua

